

Tamási Áron angyali jókívánságai

Betegágán feleségének, Ágotának tollba mondott Vadrózsa ága című poétikus emlékezésében idézi fel „jókedvű” karácsonyi cikkét. Harmincnyolc esztendő távolából említi, hogy az ő angyalkája miféle kaján ajándékot kívánt például Inczedy Joksmán Ödönnek, a Magyar Párt alelnökének, Paál Árpádnak, Udvarhely megye egykori alispánjának, Gyárfás Elemér bankigazgatónak, gr. Bethlen Györgynek, a Magyar Párt elnökének. Tamási némi magyarázattal is szolgál abban, hogy „égi szárnyasa” minő meggondolással és okkal osztogatta ünnepi pakkocskáit. Nemigen képzelhetünk boldogságos áhítatot ama 1928-as nagy képeletbeni erdélyi fenyő körül, mert a kaján ajándékozó évtizedek múltán is úgy emlékeznek, hogy „jellemző módon mégsem az angyalra nehezteltek, hanem reám prüszköltek. Jámbor és békés természet lévén, borzoló indulataikat nem viszonztam.”

Mind ez idáig Tamási Áron írását nem ismertük. A Szépirodalmi Könyvkiadónál Tamási Ágota és Z. Szalai Sándor gyűjtésében és gondozásában közreadott Jégtörő gondolatok című, közírásait, publicisztikáit tartalmazó kétkötetes gyűjteményben sem olvashatjuk. S nem tartalmazza a Tiszta beszéd címmel, a bukaresti Kriterionnál Bernáth Ernő által összegyűjtött, Dávid Gyula jegyzeteivel közreadott publicisztikai könyv sem. Alapos feltáró filológiai munka végére még nem ért az irodalomtudomány Tamási Áronnal kapcsolatban sem — erre utal az a tény, hogy a közelmúltban Tamási Ágota rábukkant a Vadrózsa ágában említett cikkre. Kolozsvárott, 1928. december 25-én jelent meg a Mai Világ című lapban, Gazdag erdélyi karácsony címmel.

Kemény hangvételő közírás. Korábbi szelid-ironikus nézőpontjával hasonlítva Tamási most szarkasztikus tekintettel címezi üdvözlő kártyáit intézményeknek és személyeknek. Nem előzmény nélküli a Gazdag erdélyi karácsony. Kacsó Sándor Fogy a virág, gyűl az iszap című emlékiratában szól arról, hogy milyen hullámot kavart Szabó Dezső írása, amely Tamási Szűzmáriás királyfi című regényét zivataros erővel támadta meg. A Brassói lapokban Benedek Elek válaszáat még számos író társ és újságíró jegyzete követte. Majd Tamási is válaszolt. Egy éjszaka Dózsa Györggyel címen egy álomba foglalva az irodalmi csata gunyoros táborrajzát adta úgy, „hogy erdélyi okozóiba csapjon a kigúnyolás néhány csipős vesszője”, ahogyan Kacsó írja. S mint emlékeznek, az írás ereje meggondolkodtatta a szerkesztőséget, érdemes-e az írást közölni, s netán újabb háborúságot kirobbantani? A cikk végül 1928 őszén megjelent. (Szabad pályán címmel novellái között olvasható.) Hogy Tamásinak erős fájdalmat okozott Szabó Dezső írása, az a Gazdag erdélyi karácsonyból is kitűnik. Noha hazai címekre postázza jókívánságait, cikkzáró gondolata (poénja) Szabó Dezsőt célozza újójog, miután az Egy éjszaka Dózsa Györggyel című írásában Szapolyai Dezsőként szerepelteti.

Tamási a székely írókkal budapesti, magyarországi irodalmi körútra utazott, nem sokkal hazaérkezése után írt publicisztikája már tágabb horizontban, immár az általános közéletre tekint. Tán a Romániában erősödő országos és helyi pártharcok, politikai változások is hegyezték karácsonyi jókívánságait. A messianisztikus, felhevült Szűzmáriás királyfi, s a körötte habzó irodalmi, politikai vélekedések és e most említett satirikus publicisztikák tán alkotói, lélektani motivációt is szolgálnak Tamási írói pályáján. Mert szigorú, az írói pálya talán legtöbbit vitatott műve születésének közelében vagyunk! A Czimeresekről van szó! Majd barátainak egy része, Kós Károly és a Szépművés Céh is fejcsóválással fogadta; a könyvsorozatba se érdemesítették. Életanyagának némely motívuma mintha a Gazdag erdélyi karácsony nézőpontjából formálódna. Politika-, párt-, vallástörténet, írói monográfiák mikrofilológiai vizsgálódásai talán majd tisztázzák Tamási némely utalását. Olyanokat, amelyek a Vadrózsa ágában nem olvashatók.

De addig is egy-két adalékot. Ugyancsak feleségének köszönhetően. Mielőtt a Vadrózsa ágához kezdett volna, előtte való hetekben, talán a maga emlékező s méginkább különös írói

feladványát — hiszen diktálásformán sohasem dolgozott — kipróbálandó, Tamási lassan-lassan ereszkedett le az Időnek kútjába: megírt s eddig fel nem idézett történeteket mesélt Ágotának, aki finom tapintattal férjének engedélyét kérte. Az író meg nem komponált, s ide-oda csapongó, de csaknem nyomdába küldhető fogalmazásban idézte főképpen az udvarhelyi iskolás éveket és a húszas évek irodalmi életét. Ezek között, az 1966. március 17-én, csütörtökön feljegyzett emlékezésfüzérben megtalálható néhány olyan utalás, amely majd a néhány héttel később tollba mondott Vadrózsa ágában nem szerepel. Idézzünk most ebből, híven követve feleségének jegyzését.

Miért hozott az angyal önműködő rózsafüzért Gyárfás Elemérnek? „Gyárfás Elemér elment a püspökhöz és szándékosan a zsebkendőjébe rózsafüzért tett. A zsebébe nyúlva kiesett: »Bocsánatot kérek, de útközben imádkoztam.« Meghatotta a püspököt.” A Kristóf Györgynek szóló jókívánság az emlékezetnek érdekes módosulását mutatja. „Kristóf György egyetemi tanár magyar nyelvet tanított. Mondták a fiúk, hogy micsoda tanítást visz véghez. Csuda, miket mond. Például azt mondta az utolsó órán: Petőfi középtermetű volt, dióbarna, egy foga hibás. Én írtam erre: Kristóf Györgynek hozott egy csodálatos gondolatot, hogy kell írót jellemezni... majd folytattam a cikkben, kitűnő módszer írót jellemezni így, rá is lehetne vonatkoztatni olyan értelemben, hogy egy feje hibás. A tanár megharagudott, a gyerekek nevettek. Suttogták: Nézd, egy feje hibás!” Alább látjuk, Tamási valójában szelidebb volt jókívánságával. Emlékezete a mögöttes motivációt idézte fel. Bizonyára Borbély Istvánnak az 1924—25-ben Kolozsvárott megjelent kétkötetes irodalomtörténetére utalt, amely pozitívizmusában vezetve különös antropológiai, s egyéb „esztétikai” szemponttal zsúfolt könyv, vélhetően Kristóf Györgynek is háziolvasmányként szolgált.

„Rettentő szókimondó voltam, féltek is tőlem” — mondotta feleségének e karácsonyi cikket felidézve. Ekkor már fiatalságának hevét szelíd megértéssel szemlélte. „Mi több, ez alatt az esti séta alatt is ha történetesen találkozom velük, csak mosolygó emberi jóindulatot arathatnának rólam” — mondja a Vadrózsa ágának szerzője.

Vele tartunk a véleményben, miszerint angyali trombitára s feltámadásra nincs óhajtásunk. Így hát elképzeljük, hogy miközben fentről Gondráncolta homlokát reánk fordítja, mennyei sétái közben egy-egy derűs-néma bölintással üdvözlí azokat, akiket oly ark-angyali jókívánságokkal köszöntött 1928 karácsonyán.

ABLONCZY LÁSZLÓ

TAMÁSI ÁRON

Gazdag erdélyi karácsony

Az idő különös szeszélye úgy hozta magával, hogy én legyek az idén a karácsonyi Angyal hűséges krónikása. Az alábbi lehetőleg meleg sorokban el fogom tehát mondani az olvasónak, hogy Erdélyben intézményeknek, újságoknak, főszemélyeknek, íróknak, politikusoknak s más neves embereknek mit is hozott az Angyal.

A karácsony gyermekké változtat közéleti férfiút, gyárost, bankárt, tudóst, politikust, írókat és munkást végig az élet frontján. Csupán a kritikust és a papot hagyja meg hivatásának magaslatán. Minő üde, örvendetes érzés, amikor a gyermekké változott ember hiszi és tudja, hogy az Angyal bizonyosan elhozza, amire legnagyobb a szükség. S imé, ha hittünk benne,